

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 2 (2023)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/LQYE2220>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Антикеева С. К., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,

д.п.н., профессор

Бекмағамбетова Р. К.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Российская Федерация)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Республика Беларусь)

Костюнина А. А.,

к.п.н., доцент (Республика Алтай)

Оспанова Н. Н.,

к.п.н., доцент

Куанышева Б. Т.

доктор PhD

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

МРНТИ 15.25.09

<https://doi.org/10.48081/RLPD4764>***М. К. Туйебаев¹, *З. Ш. Айткенов²**¹Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Қазақстан Республикасы, Түркістан қ.;²Ә. Марғұлан Павлодар педагогикалық университеті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.*e-mail: [1meirbek.tuiyebayev@ayu.edu.kz](mailto:meirbek.tuiyebayev@ayu.edu.kz); [2Ziyat15@mail.ru](mailto:Ziyat15@mail.ru)

«LESSON STUDY» АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ МЕН ОҚУДЫҢ ӨСУ ДИНАМИКАСЫН КӨРСЕТУ ТӘСІЛДЕРІ

Бұл мақала соңғы жыдары қазақстандық мектептерде қолданыла бастаған Lesson Study арқылы сабақты зерттеу тәсілдеріне арналған. Мақалада Lesson Study тәсілінің мүмкіндіктері мен ерекшеліктері кең қамтылған. Сонымен қатар, білім саласындағы эксплициттік білім (теориялық білім) мен имплициттік білім (тәжірибелік білім) айырмашылығын ажырата отырып, тәжірибені бақылай және талдай отырып білім жинақтауға болатындығын көрсетеді және тәжірибе – теорияны реттеп дамытындығы келтіріледі. Авторлар мектептегі мұғалімнің тәжірибелеріне сүйене отырып, сол тәжірибеден рефлексивті ойлау арқылы жаңа теория тұрғызуы керек. Рефлексиясыз тәжірибелік білімнің алға басып дамуы мүмкін емесігі, себебі рефлексияның түпкі тамырында ойлау процесі арқылы атқарылатын – түзетулер жататындығы келтірілген. Даму дегеніміздің өзі – сабақтағы қателерді жою үшін жасалған түзетулер. Сондықтан да, Lesson Study–дегі рефлексия – даму кілімі. Кез келген теория да, тәжірибелік білім де ойлау процесінің жемісі. Сабақтағы мұғалімнің тәжірибесін жақсарту үшін теориялық білімге қарағанда тәжірибелік білім арқылы түзетулер енгізген дұрыс деп есептейді. Сонымен қатар, авторлар сабақты Lesson Study арқылы зерттеуде оқушылардың оқуының жақсаруының, яғни жақсаруының өсу динамикасын көрсетудің өзіндік жолын ұсынады.

Кілтті сөздер: рефлексия, сабақ, зерттеу, тәжірибе, циклдық процестер, эксплициттік білім, имплициттік білім.

Кіріспе

Соңғы жылары Lesson Study арқылы сабақты зерттеу тәсілдері Қазақстандық мектептерде қарқынды жүргізіле бастады. Мүмкін Lesson Study зерттеулерінің нәтижелері сол мектептерде жаряланыпта жатқан болар, бірақ көпшілікке қолжетімді ақпарат құралдары арқылы таратылып жатқандығы, әсіресе жүргізілген циклдық процестерде сабаққа қандай түзетулер енгізілгені және оқу мен оқытудың даму динамикасы туралы ештеңе айтылмайды.

Lesson Study-ді сапалы жүргізу үшін оған жан-жақты талдаулар мен зерттеулер жүргізіп оның маңыздылығын мен мағанасын, теориясын түсініп барып кіріскен дұрыс деп есептейміз. Себебі, сабақта Lesson Study-ді қолданудың нәтижесінде танымдық процестердің негізін қалайтын тәжірибелік білім қалыптасады.

Біз бұдан бұрын осы сабақты зерттеу тақырбына «Іс-әрекеттегі зерттеу» арқылы сабақты зерттеу тақырыбындастатья жазғанбыз [1]. Олмақалада мұғалімнің зерттеуі өзінің педагогикалық қызметіне күмәнмен қараудан басталып, өзі жүргізген зерттеу нәтижелеріне сырттан алынған сыни пікірлердің нәтижесінде рефлексия жасайды деп келтіргенбіз. Рефлексия көп қырлы және көп мәнді ұғым. Педагогикалық рефлексия туралы және оның ойлаудың басқа түрлерінен айырмашылықтары туралы да біз ертеректе өз пікірімізді жазғанабыз [2]. Сондықтан бұл жолы оған тоқталмаймыз.

Материалдар мен тәсілдер

Осы бағыттағы жұмысымызды одан ары жалғастыра отырып, енді Lesson Study арқылы сабақты зерттеуді қарастырмақпыз. Біз бұл статьяда циклдық процестерде сабаққа түзетулерді қалай енгізуге және қалай байқауға болатындығына тоқталмаймыз. Байқап отырған боларсыздар, біз мәселені «циклдық процестерде сабаққа қандай түзетулерді енгізуге болады?» деп отырған жоқпыз. Өйткені ол әрбір сыныптың, әрбір оқытушының деңгейі, икемділігі мен қызығушылығы әртүрлі. Сонымен қатар, барлық сыныптарды қанағаттандыратын ортақ «түзетулер» де, ол түзетулерді енгізетін универсал ортақ тәсіл де жоқ. Бұл мәселені әркім өз жағдайы мен мүмкіндіктеріне қарап, тек практика нәтижесіне сүйене отырып қана жасауы керек.

Lesson Study-дегі мақсат – оқушылардың оқуы мен мұғалімдердің оқыту тәжірибесін жақсарту және олардыңынтымақтастықта жұмыс жасауын дамытатын тәсіл болып табылады. Сонымен қатар, бұл тәсіл бірқатар циклдік процестерді қамтиды [3].

Нәтижелер және талқылау

Lesson Study-дың алғашқы жапондық нұсқасында басымдылық мұғалімдердің тәжірибесін жақсартуға берілген. Тек кейіннен ағылшындық

ғалым Пит Дадли Lesson Study-деуш деңгейдегі оқушыларды бақылау арқылы, мұғалім енгізген өзгертулер (жаңа тәсілдер) олардың жаңа тақырыптарды қалай жақсы меңгеретіндігі қарастырды [4]. Осы жерде «неге үш деңгейдегі (төмен, орта, жоғары) оқушыны бақылау керек?» немесе «бақылауға алынатын үшоқушының да білім деңгейі төмен болуы мүмкін бе?» деген орынды сұрақтар туындауы мүмкін. Білім деңгейлері төмен, орта және жоғары оқушылардың таңдалынуының себебі, мұғалім өзі енгізген өзгертулердің (жаңа тәсілдердің) оқушылардың барлық деңгейлеріне қалай әсер ететіндігін байқай алады, бұл өте орынды да. Ал, екінші сұраққа келсек, егер мұғалімді білімі төменгі деңгейдегі оқушылардың мәселелері қызықтырса, әрине болады. Бұл жерде ешқандай қатып қалған нәрсе жоқ деп есептейміз. Барлығы мұғалімнің алдын тұрған проблемалары мен алдына қойған мақсаттарына байланысты. Сабақта қанша оқушыны және қай деңгейдегі оқушыларды бақылау қажеттігін мұғалімдердің өздері шешеді. Олар бір оқушыны, не бір жұпты, не бір шағын топты бақылауы мүмкін. Алайда мұғалімнің бүкіл сыныпты бақылағаны да тиімді деп есептелінеді. Сонымен қатар, зерттеу фокусы ретінде не оқушылардың сабақты меңгеруі, не мұғалімдердің сабақ беруі, не екеуін де жақсарту мәселелері таңдала алынады. Негізінде екі мәселені де таңдаған дұрыс деп саналады [5]. Lesson Study-дің тағы бір ерекшелігі, сіз зерттеу сабағы барысында түрлі тәсілдерді – «жигсо» немесе «венн диаграммасы», «ақылдың алты қалпағы», «миға шабуыл» т.с.с. тәсілдерді қолдануыңызға болады. Қайдай тәсілдерді қолдансаңыз да ол сыныптағы оқушылардың қажеттіліктері мен қабылдауына байланысты болмақ. Lesson Study-ге іс-шараны бірлесе жоспарлап, сабақты өткізетін, бақылайтын, оқыту мен оқуды талдай отырып, өз пікірлері мен қортындыларын қағаз бетіне түсіретін тәжірибелі мұғалімдер тобы қатысқаны дұрыс. Lesson Study циклін өткізу барысында мұғалімдер жоспар жасалынып болғаннан кейін, оқыту тәжірибесінің қажеттілігіне қарай жаңа әдістер енгізеді немесе қолданып жүрген тәсілдерін жетілдіреді, сабақ біткен соң бірлесе талдайды, рефлексия жасайды, сонынан Lesson Study нәтижелері сипатталып рәсімделген құжатты жариялау арқылы әріптестеріне таратады. Неге тәжірибелі мұғалімнің кеңесі қажет? Себебі, көпшілік жағдайда олар оқушының сыныптағы жағымсыз қылығын байқап ғана қоймай, оларды сол әрекетке не итермелейтінін түсінеді және әріптесіне де сыни пікірді объективті түрде бере алады.

Бұл статьяда біздің «зерттеу» деп нені меңзеп отырғанымызды түсіну үшін білім саласындағы эксплициттік білім (теориялық білім) мен имплициттік білім (тәжірибелік білім) айырмашылығын ажырата білген дұрыс [6]. Мысалы, сіз велосипед тебуді немесе суда жүзуді үйренгенде

имплициттік, жасырын білімге сүйенесіз. Сіздің аудиторияда өзіңізді сенімді ұстауыңыз да, ораторлық шеберлігіңіз де осы білімге негізделінген. Сіз кітап оқу арқылы алып жүрген біліміңіз – эксплициттік білім. Осы эксплициттік білімді имплициттік білімге айналдыра алғаныңыз сізге өте тиімді болуы мүмкін. Білім мен тәжірибе немесе теория мен тәжірибе арасындағы байланыс өзіндік қиындығы мен ерекшелігі бар үдеріс. Себебі, жоғарыда көрсетілгендей білім – күнделікті болатын тәжірибелік жұмысты жетілдіретін және анықтайтын фактор ғана емес, керісінше де болуы мүмкін. Яғни жүргізілген тәжірибені бақылай және талдай отырып білім жинақтауға болады. Сондай-ақ, тәжірибелік жұмыстеорияның қаншалықты дұрыс екендігін де көрсете алады, басқаша айтқанда тәжірибе – теорияны реттеп дамытады. Сонымен, практикамаанның зерттеуі білім мен тәжірибе арасындағы күрделі әрі әрқилы өзара қарым-қатынасты байланыстыра отырып, практик-зерттеушінің теориялық білімін дамыта алады. Тәжірибенің теорияға сүйенгені дұрыс екендігін білеміз. Бірақ, тәжірибеге сүйенген теорияда аз емес. Мектептегі мұғалімнің барлығында тәжірибе бар. Енді олар сол тәжірибеден рефлексивті ойлау арқылы жаңа теория (ақпарат, жоспар, өзгеріс, проблема) тұрғызуы керек. Міне, мәселе қайда жатыр. Рефлексиясыз тәжірибелік білімнің алға басып дамуы мүмкін емес. Себебі, рефлексияның түпкі тамырында ойлау процесі арқылы атқарылатын – түзетулер жатыр. Даму дегеніміздің өзі – сабақтағы қателерді жою үшін жасалған түзетулер. Сондықтан да, Lesson Study-дегі рефлексия – даму кілті. Кез келген теория да, тәжірибелік білім де ойлау процесінің жемісі. Рефлексияны – Lesson Study-дің «жүрегі» десе де болады. Сабақтағы мұғалімнің тәжірибесін жақсарту үшін теориялық білімге қарағанда тәжірибелік білім арқылы түзетулер енгізген дұрыс деп есептейміз. Себебі, оның дұрыстығын тексерудің қажеті жоқ. Мәліметтерді жинауда іс-әрекеттегі (тәжірибелік) зерттеуде эмпирикалық тәсілді қолданады, ал теориялық зерттеулер болса методологиялық тәсілдерге сүйенеді [7]. Әрине өз тәжірибесіне рефлексия жасау кезкелген мұғалімнің қолынан келе бермейтін іс. Дегенмен, мектептерде талантты жастар мен тәжірибелі ұстаздар баршылық. Сондықтан да қаншалықты қиыншылығы мол өте күрделі іс болғанымен, бұндай істе мұғалімдер тәуекелге барып қолға алса ғана жеңіске жетеді деп ойлаймыз. Бұл жұмыстың нәтижесі мұғалімдердегі жоғары қабілеттер мен мол тәжірибелерге ғана емес, олардың шынайы жауапкершіліктеріне негізделген бірлесе жұмыс жасай білуіне де қатысты да, тәуелді. Сонымен қатар, мұғалімдер демократиялық жолмен алдарына мақсатты нақты қоя білуі керек. Нақты және дұрыс қойылған мақсат өзіңізде де ортанызда да өзгерісті қажет етеді. Әрине, өзгеріс – дискомфорт. Мұндайда тәуекелге бару қажет. Ортанды

немесе өз жағдайынды өзгерткің келсе, өзгерісті өзіңнен бастауың керек. Өкінішке қарай мұғалімдердің көпшілігі өзгеріске икемді емес, Кезкелген ұжым үшін өзгеріске икемді қызметкерлер саны 4 %-ді ғана құрайды екен [8]. Бұл өте аз көрсеткіш. Біз өзгеріс деп мұғалімнің өз тәжірибесін жетілдіруі үшін жасайтын әрекеттерін айтып отырмыз. Біздің барлығымыз, өміріміздің жақсы жаққа қарай өзгергенін қалаймыз, бірақ өзіміз өзгергіміз келмейді. Өзгергіміз келгенімен, өзгеріс үшін жүйелі түрде әрекеттенбейміз. Жылдар бойы қалыптасып қалған дағдыны өзгеру оңай емес, ол үшін үлкен күш-жігер қажет. Сондықтан біз басқа біреулердің өзгергенін күтеміз, олардың бізге деген көзқарасының өзгергенін қалаймыз. Басқа біреуді – айналаңызды өзгерту үшін, алдымен біздің өзіміздің өзгеруіміздің қажет екендігіне аса мән бермейміз. Біз өзіміздің ішкі ниетімізді өзгерту арқылы ұстанымызды өзгертеміз. Біздің адамдармен қатынасымыз, ойлау әдісіміз бен іс-әрекетіміз, әріптестеріміз бен оқушылармен сөйлесуіміз осы ұстанымның өзгеруімен өзгереді. Тек осындай жағдайлардан кейін ғана нағыз өзгеріс басталады. Біз неге өзгеріс туралы айтып отырмыз, себебі сабақты дәстүрлі тәсілмен емес, Lesson Study тәсілі арқылы өткізуді жоспаралап отырмыз. Дәстүрлі сабақ жоспарын бір өзіңіз ғана жасай аласыз. Ал, Lesson Study ұжымдық сабақ болғандықтан ұжымның, мектеп әкімшілігінің және қажет болғанда сыртқы адамдардың да пікірлерімен келісіп жасалынуы керек [9]. Бұл – үлкен өзгеріс. Өзгеріс үшін жасалған қадамдар ғана – сізді алға қойған мақсатыңызға жетелейді.

Ұлы мақсаттар туралы мұсылман ғалымдары:

«Дәмін татпаған адам, білмейді;

Білмеген адам, құмарлана аңсамайды(тілемейді);

Аңсамаған (тілемеген) адам, ұмтылмайды(мақсатқа);

Ұмтылмаған адам, мақсатқа жетпейді;

Жетпеген адам, несібесіздердің арасында қалады» деп айтқанекен[10].

Біздің жағдайда ниеттенген мақсатқа жетудің бірінші қадам – «проблемаларды» таңдау.

Проблемалар:

1) 6-сынып оқушыларының үлгерімі өте төмен.

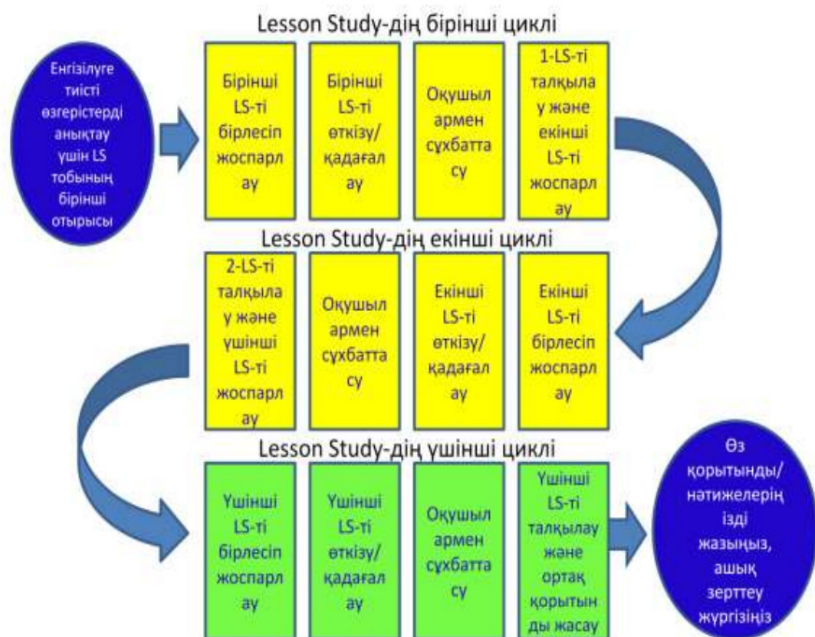
2) 7-сынып оқушыларының математика пәнін оқуға деген ынтасының төтен болуы.

3) Оқушылар мен мұғалімдердің арасындағы қарым – қатынастар жағымды емес.

4) Мұғалім өзінің кәсіби шеберлігін төмен сезінуі.

5) Оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру т.с.с. болуы мүмкін.

Содан кейінгі атқарылатын нәрсе әрекеттердің жоспарын жасау. Жоспар – бұл мақсатқа жетуді бақылау және мақсатқа жету үшін атқарылатын қажеттіліктерді анықтау құралы. Өз функцияларын сапалы орындайтын жоспар ғана жақсы жоспар деп саналады. Жоспар – таңдалған мақсаттар мен әрекеттердің дұрыстығын бақылау құралы болып табылады. Мұғалімдердің өз тәжірибелеріне өзгеріс енгізуінде қанша дегенмен тәуекелшілдік бар. «Нар тәуекел – ердің ісі» дегендей, Lesson Study-ді жүргізуге ниеттенген мұғалімдер жауапкершілікті өз мойындарына алуы керек. Сыныптағы атқарылатын процестер өте күрделі болғандықтан, Lesson Study сабағы барысында қателіктер немесе кедергілер орын алуы да мүмкін. «Қатені түзете білмеген адам жетістікке жетпейді» дегендей, әріптестерімен бірлесе отырып жіберілген қателерді дер кезінде түзетіп отырған дұрыс. Тәжірибені жетілдіру – қателер мен кемшіліктерді түзетулер арқылы ғана жүзеге асады. Мұғалімнің тәжірибесін жақсартуда өзінің сыныптағы іс-әрекетіне және әріптестерінің сыни пікіріне аса зейінмен мән бергені абзал. Бұл жерде оқушылардың да сабақтарда өзін – өзі ұстауы және сабақтан кейінгі олардың пікірлері құнды болып саналады. Коллаборативті ортаны құру – оқу үрдісіндегі өзара әрекеттесудің тиімді әдістерінің бірі. Lesson Study тәсілі – ұжымдық және кемінде үш циклден тұратын жұмыс (1-сурет). Оның басқа тәсілдерден айырмашылығы мен ерекшелігі де осында. Мұнда аса мән беретін мәселе, бірінші циклдегі жоспар мен екінші циклдегі және екінші цикл мен үшінші циклді жүргізуге арналған жоспарлардың бірдей болмауында. XXI ғасырда ұжымдық жұмыстар нәтижеге тез жетеді деп күтілуде. Сондықтан, Lesson Study сабағына қатысушы мұғалімдер бір-біріне сыни пікір айтқанда, талдағанда сабақ барысында етек алған кемшіліктерді, кедергілер мен олқылықтарды жасырмастан ұсыныс ретінде айтқаны дұрыс. Қателерден қорықпау керек! Егерде біз қате үшін мұғалімдерді сынайтын болсақ, олар қателерді жасыратын болады. Әрине, бұл жәйттің мектеп жұмысы мен ұстаздардың кәсіби біліктілігін жақсартпайтындығы анық. Шындығында да бізде қатені жұмыстың жағымсыз көрінісі деп қабылдау басым. Сондықтан да қателескендерді кінәлаймыз, ал бұл өз кезегінде қатені жасыруға әкеледі. Алайда қателер түзелмегендіктен, жасырынған қателер көбейіп, бір күні шешімі қиын немесе тіпті де шешімі мүмкін емес орасан зор проблемаға алып келеді. Конфуций атқандай, «Түзетілмеген нәрсе ғана қате» деп түсіну қажет. «Өз қатеңмен жұмыс жасау маған не береді?» деп ойланyp көрінізші.

Сурет 1 – Lesson Study циклері. (Дереккөз: Бетлехем университеті, «Оқытумен оқудағы шеберлік орталығының» оқу құралы: Lesson Study, Dudley, P. (2011))

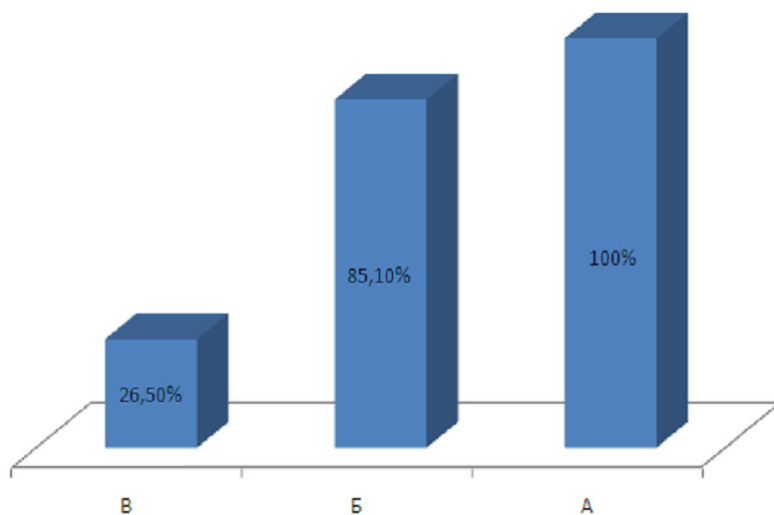
Өз қатенізді түзету, өзгелерді тыңдай білуді үйретеді, «меніңкі барлық уақытта дұрыс» деген менмендіктен құтыласыз. Өз қатенді түзету арқылы адам жетістікке ғана емес, жаңа құндылықтарға, жаңа қасиеттерге – ұмтылыстарға, күш-жігерге ие болады. Адам көкіректіктен арылып қарапайымдылыққа ұмтылады, соның нәтижесінде білімі мен тәжірибесі артады. Өзіңізді «әлі де жетілмегенмін» деп сезіну өзіңізді жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан да сенің өз мақсатыңа жеткеніңнен, сол мақсатқа жету жолында қалыптастырған адами құндылықтарың өте маңызды да, құнды. Үлкен мақсаттарға өздерін жеңгендер ғана жете алатындығын естен шығармау керек. Осылайша бірден болмаса да, сіз өміріңіздің сапасы жақсы жаққа өзгергенін байқайсыз. Ал егерде қатені (кемшілікті, кедергіні, жетіспеушілікті) дамудың қажетті ресурсы деп санап, әріптестерімен бірге оның себептерімен жұмыс жасап, алдын алуға ұмтылса, онда мұғалімдердің тәжірибесі мен кәсіби шеберлігі тұрақты түрде арттырып отыру дағдыға

айналады. Сонымен, өз қателіктерін сезіну, өткен шаққа «кептеліп» қалмай қозғалысты жалғастыруға мүмкіндік береді.

Сабақ барысында орын алған кедерлілерді, кемшіліктер мен қателерді тек көріп қана қоймай оларды жою жоспарларын жасамай рефлексия да жасай алмаймыз. Мұғалімдердің коллаборативті ортада Lesson Study сабағында пайда болған проблемаларды талдай отырып пікірлер мен ұсыныстар айтуы және соның негізінде жаңа жоспарлар құруы – нағыз рефлексия. Негізгі мақсат – оқушылардың оқуы мен мұғалімдердің оқыту тәжірибесін жақсарту болғандықтан, мұғалімнің оқушы мұқтажын сезінуі, қарым – қатынас психологиясын меңгеруі, әр оқушымен және топпен жеке дара жұмыс тәжірибесінің дамуы, оқушылардың өзін-өзі басқаруына жағдай жасай білуі мұғалімнің жаңа ұстанымының қалыптасуына ықпал етеді. Осы бастама кейін тәжірибеде, мұғалімдік қызмет барысында өз жалғасын табады.

Lesson Study арқылы сабақты зерттеу барысында оқушылардың оқуының жақсаруы және мұғалімдердің тәжірибесінің жетілу динамикасын көрсету өте маңызды. Осы екі бағыттағы даму динамикасы көрсетілмесе Lesson Study арқылы зерттеуді өз мәресіне жетті деп айтуға да болмайды. Оқушылардың оқуы жақсаруы үшін олардың сабақтағы белсенділігін артуы керек, ал олардың белсенділігі, олардың сабаққа деген қызығушылығымен тығыз байланысты. Сонымен, оқытушылар оқушылардың белсенділігін қандай оқу стратегиялары арқылы көре алады?» деген орынды сұрақ туындайды. Оқушылардың белсенділігін көруге көмектесетін көптеген стратегиялар бар. Олардың бірі үлкен сыныптарда жиі қолданылатын – жұптық немесе топтық жұмыстар. Топтық немесе жұптық жұмыстарда оқушылар тапсырмалар мен сұрақтарды өзараталдайды және түрлі пікірлер мен ұсыныстар айтады, яғни түрлі белсенді әрекеттер жасайды. Ал, оқытушылар оқушылардың оқуын жақсарғанын күнделікті бақылау көрінетін сабақтағы белсенділіктері мен олардың тапсырмаларды орындауын бағалау арқылы біле алады. Үш деңгейдегі оқушылардың оқу үлгерімінің жақсарғанын байқау үшін тапсырмалар үш деңгейге бөлініп жасалынуы және бағаның әділдігі үшін деңгейлік тапсырмаларға сәйкес критерийлер жасалынғаны абзал (тапсырмалардың деңгейі шамалы күрделеніп өсіп отырғаны дұрыс, әсіресе төменгі деңгейдегі оқушы үшін). Оқушылардың сабақтағы белсенділігін видеоға түсіру арқылы да байқауға болады және бұл тәсіл дәлелді де. Бастапқы нүктені анықтау үшін алдымен дәстүрлі сабақ, сонан соң, Lesson Study сабақтары видеоға түсіріліп салыстырылады. Мысалы, сыныпта 20 оқушы болса, сабақ барысындағы әрбір оқушы 45 минуттың қаншасында белсенді отырды. Мысалы Асқар 45 минуттың 10 минутында, Жамила 45

минуттың 15 минутында белсенді отырды т.с.с. Идеалды жағдайда $(20*45)/20 = 45$ минут (2 сурет, А жағдай). Ал, 20 оқушының бесеуі 20 минутында, енді үшеуі 45 минут бойы, белсенділік көрсетсін, ал он екі оқушы тіпті белсенділік көрсетпесін. Сонда оқушылардың орташа белсенділігі шамамен $((3*45)+(5*20) + (12*0)/20)=11,7$ минут болады. Бұл пайызбен шаққанда 26,5%. Бұл оқытудың белсенді емес түрі (2 сурет, В жағдай). Практика оқытудың бұндай түрінде оқушылардың сабақ барысындағы белсенділігі 20-30% аспайтындығын көрсетеді. Егер оқушылардың он жетісі 45 минут бойы, белсенділік көрсетсін, ал үш оқушы тіпті белсенділік көрсетпесін. Онда оқушы белсенділігі $((17*45) + (3*0)/20)=38,3$ минут (26,5 %) болады. Бұндай нәтижеге оқытудың интербелсенді тәсідерінде қол жеткізуге болады (2 сурет, Б жағдай).

Сурет 2 – Оқушылардың сабақтардағы белсенділіктерінің көрсеткіші.

Оқушылардың сабақ барысында белсенделік көрсетуі, олардың үлгерімдерінің жақсаруының кепілі.

Біздің пайымдауымыз бойынша Lesson Study сабағындағы ең күрделі мәселе – мұғалімдердің шеберлігінің өсу динамикасын көрсету. Бір жағынан «оқушылардың белсенділігі мен оқуының артқаны мұғалімнің шеберлігінің де артқаны» дей салуға да болады. Бірақ, бұндай қысқа қортындыға «тәжірибелік білім» немесе «зерттеу» ұғымдары сыймай қалатын сияқты. Бұл олқылықты толтыру үшін біз мұғалімнің тұлғалық

(тәуекелдік, жауапкершілік және белсенділік) қасиеттері мен танымдық (әріптестерімен жағымды қатынас құра білуі, қабылдау және ойлау арқылы бастапқы жоспардан түзетілген жаңа жоспар құра білу) қасиеттерін және пәндік құзыреттіліктерінің дамығанын ескерген дұрыс деп ойлаймыз. Жоғарыда біз мақсатына жеткеніңнен, сол мақсатқа жету жолындығы қалыптастырған әрекеттеріңнің өте маңызды екендігін келтіргенбіз. «Ақылдың бағалы қасиеттерінің бірі – маңызды нәрсені уақытында ұғыну» демекші, өз тәжірибеніңді өлі де жетілмегенін сезіну арқылы өзіңді өзгерту арқылы және қоршаған ортаңызды өзгерте аласың. Осындай өзгерістің негізінде жасаған жоспарларыңызға, сабақ беру тәжірибелеріңізге, ойлау дағдыларыңызға түзетулер енгізу арқылы өзіңнің өсу динамикаңызды көрсете аласыз. Жоспарға түзету енгізу дегеніміз – өткен сабақта жіберілген олқылықтарды табу және оған түзетулер енгізу арқылы оқушылардың сұраныстарын, талаптарын қанағаттандыруға жасалған қадам. Сабақты талдау кезіндегі ең күрделі мәселе – кемшіліктер мен олқылықтарды көре және түзете білу. Біз кемшіліктерді жасыруға болмайтынын білеміз, бірақ оны ешкімге нұқсан келтірмей жеткізе және түзете білу екінің бірінің қолынан келе бермейді. Бұл аса шеберлікті қажет етеді. Бұл сабаққа деген жаңа көзқарас және ізденіс. Бұндай жағдайда өз мақсатына жету үшін бірнеше жаңа тәсілдерді (мысалы «екі жұлдыз, бір тілек») зерделеп өзіңе қажеттісін таңдайсың. Зерттеу дегеніміз осы.

Қорытынды

Сабақты осы таңдаған тәсілдерді пайдаланып жүргізу, сіздің тәжірибеңізге жаңа талаптар қояды және педагогикалық шеберлігіңіздің шыңдалуын қажетсінеді. Сіз жаңа сабаққа жасаған жоспарыңызбен, өткен сабаққа жасаған жоспарыңызды (жеке және ұжыммен) салыстыру арқылы және «өткен сабаққа жасаған жоспарыңыз бен сабақ барысындағы іс – әрекетіңіздің арасында қаншалықты сәйкестік немесе сәйкессіздік болды?» деген сұраққа жауап іздеу арқылы тәжірибелік біліміңізді дамытасыз. Өткен сабағыңыз бен жаңа сабағыңыздың арасындағы өзгерістерді тауып, оның салдарына жауап іздеу, сыныпта тәжірибе жүзінде болып жатқан жағдайды нақты түсінуге мүмкіндік береді. Тәжірибелік білім осылай қалыптасады. Бұндай жағдайда сіз алдыңғы жоспарыңызбен, тәжірибеңізбен және ойлану дағдыларыңызбен соңғы жоспарыңызды, тәжірибеңізді, ойлау дағдыларыңызды салыстыру арқылы бағалайсыз. Осы бағалау нәтижесі оң болғанда ғана тәжірибеңіздің өсу динамикасың көресіз. Мұғалім өзінің бойында тұлғалық және танымдық қасиеттердің дамығанын осыдан ғана көре алады және бұл әрбір циклден кейінгі жасалынған рефлексияда көрініп отыруы керек.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Түйебаев, М. Қ., Абдухамидов, Д., Раманкулова, Д.** «Іс-әрекеттегі зерттеу» арқылы сабақты зерттеу [Мәтін] // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. // Халықаралық ғылыми-көпшілік журнал. – Астана, 2019. – № 5/2. – Б. 291–295.

2 **Түйебаев М. Қ.** Сын тұрғысынан ойлау және рефлексия: ұқсастықтары мен айырмашылықтары. [Мәтін] «Біріккен Ұлттар Ұйымының 70 жылдығына арналған» // «Дүниежүзілік тарихтың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция. – Түркістан, 27 қараша 2015ж. – Б. 233–236.

3 «LessonStudy» Как способ совершенствования практики обучения. [Текст] Методическое пособие Министерство образования и науки Республики Казахстан Национальная академия образования им. И. Алтынсарина. – Астана, 2014. – С. 17–24.

4 **Пит Дадли.** LessonStudy: Руководство.[Текст]. – Астана, 2011. – С. 6.

5 National Staff Development Council. [Text] February/March 2000. Tools for Schools. – Oxford, Ohio, 2000. – P. 5–6.

6 **Wilson, E.** School-based Research: A Guide for Education Students.[Text] – London : Sage, 2009. – P. 101–123.

7 **Opfer, V. and Pedder, D.** Benefits, status and effectiveness of Continuous Professional Development for teachers in England [Text] // Curriculum Journal. – 2010. – 21. – 4. – P. 413–431. – [DOI: 10.1080/09585176.2010.529651](https://doi.org/10.1080/09585176.2010.529651).

8 **Rudduck, J. & Flutter, J.** How to Improve your School : Giving Pupils a Voice [Text] // Continuum Press, 2004. – <http://dx.doi.org/10.1080/13674580400200462>.

9 **Timperley, H., Wilson, A., Barrar, H & Fung, I.** The Teacher Professional Learning and Development [Text]. – Best Evidence Synthesis Iteration, 2007. – P. 10–23.

10 **Мухаметшин, Р.** История ислама в России. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://islam-today.ru/blogi/rafik-muhametsin/35-musulmanskih-ucenyh-otkrytiami-kotoryh-my-polzuemsa-i-segodna/>.

REFERENCES

1 **Tүйебаев, М. Қ., Abduhamidov, D., Ramankulova, D.** «Is-әрекеттегі зерттеу» арқылы сабақты зерттеу [Studying the lesson through «research in action»] [Text] // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – Hалықаралық ғылыми-көпшілік zhurnal. – Astana, 2019. – № 5/2. – P. 291–295.

2 **Түйебаев, М. Қ.** Syn тұрғысынан оқлау және рефлексия : ұқсастықтары мен айырмашылықтары. [Critical thinking and reflection : similarities and differences] [Text] «Birikken Ұлттар Ұжымның 70 жылдығына арналған» // «Дүниежүзілік тарихтың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция. 27 қараша 2015 ж. Түркістан. – P. 233–236.

3 «LessonStudy» Kak sposob sovershenstvovaniya praktiki obucheniya. [«LessonStudy» as a way to improve teaching practice][Text] Metodicheskoe posobie Ministerstvo obrazovaniya i nauki Respubliki Kazahstan Nacional'naya akademiya obrazovaniya im. I. Altynsarina. – Astana, 2014. – P. 17–24.

4 **Pit, Dadli.** Lesson Study: Rukovodstvo [Lesson Study : Manual] [Text]. – Astana, 2011. – P. 6.

5 National Staff Development Council. [Text] February/March 2000. Tools for Schools. Oxford, Ohio. – P. 5-6.

6 **Wilson, E.** School-based Research : A Guide for Education Students. [Text] – London : Sage, 2009. – P. 101–123.

7 **Opfer, V. and Pedder, D.** Benefits, status and effectiveness of Continuous Professional Development for teachers in England [Text] // Curriculum Journal. – 2010. – 21. – 4. – P. 413–431. – [DOI: 10.1080/09585176.2010.529651](https://doi.org/10.1080/09585176.2010.529651).

8 **Rudduck, J. & Flutter, J.** How to Improve your School: Giving Pupils a Voice, [Text] // Continuum Press, 2004. – <http://dx.doi.org/10.1080/13674580400200462>.

9 **Timperley, H., Wilson, A., Barrar, H & Fung, I.** The Teacher Professional Learning and Development [Text] Best Evidence Synthesis Iteration, 2007. – P. 10–23.

10 **Muhametshin, R.** Istoriya islama v Rossii [History of Islam in Russia] [Electronic resource]. – <https://islam-today.ru/blogi/rafik-muhametsin/35-musulmanskikh-ucenyh-otkrytiami-kotoryh-my-polzuemsa-i-segodna/>.

Материал 24.05.23 баспаға түсті.

М. Қ. Түйебаев¹, З. Ш. Айткенов²

¹Международный Казахско-Турецкий университет имени Х. А. Ясави, Республика Казахстан, г. Туркестан;

²Ә. Марғұлан Павлодарский педагогический университет, Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 24.05.23.

СПОСОБЫ ДЕМОНСТРАЦИИ ДИНАМИКИ РОСТА ОБУЧЕНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ С ПОМОЩЬЮ «LESSON STUDY»

Эта статья посвящена подходам к изучению урока через Lesson Study, последние годы которого стали применяться в казахстанских школах. В статье широко освещены возможности и особенности подхода Lesson Study. Кроме того, разграничивая эксплицитные знания (теоретические знания) и имплицитные знания (практические знания) в области знаний, мы показываем, что знания можно накапливать, наблюдая и анализируя опыт, и приводим регулятивное развитие практики – теории. Авторы должны строить новую теорию, основываясь на опыте учителя в школе, размышляя рефлексивно над этим опытом. Показано, что без рефлексии невозможно продвинутое развитие практических знаний, поскольку в основе рефлексии лежит то, что делается через мыслительный процесс – корректировки. Само по себе развитие – это исправления, сделанные для устранения ошибок в классе. Поэтому отражение в Lesson Study – Это ключ к развитию. Любая теория и практические знания являются продуктом мыслительного процесса. Считается, что для улучшения опыта учителя на уроке лучше вносить коррективы с помощью практических знаний, чем теоретических. Кроме того, авторы предлагают свой способ показать динамику роста улучшения, т. е. улучшения успеваемости учащихся при изучении урока через Lesson Study.

Ключевые слова: рефлексия, урок, исследования, практика, циклические процессы, эксплицитные знания, имплицитные знания.

М. К. Tuyebaev¹, Z. Sh. Aitkenov²

*¹Н. А. Yasawi International Kazakh-Turkish University,
Republic of Kazakhstan, Turkestan;*

*²А. Margulan Pavlodar Pedagogical University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.*

Material received on 24.05.23.

WAYS TO SHOW THE GROWTH DYNAMICS OF TEACHING AND LEARNING THROUGH «LESSON STUDY»

This article is devoted to approaches to the study of the lesson through Lesson Study, the last years of which have been applied in Kazakh schools. The article extensively highlights the possibilities and features of the Lesson Study approach. In addition, by differentiating explicit knowledge (theoretical knowledge) and implicit knowledge (practical knowledge) in the field of knowledge, we show that knowledge can be accumulated by observing and analyzing experience, and give the regulatory development of practice – theory. The authors should build a new theory based on the teacher's experience at school, reflecting reflexively on this experience. It is shown that advanced development of practical knowledge is impossible without reflection, since reflection is based on what is done through the thought process – adjustments. Development itself is corrections made to eliminate errors in the classroom. Therefore, reflection in the Lesson Study is the key to development. Any theory and practical knowledge is a product of the thought process. It is believed that in order to improve the teacher's experience in the classroom, it is better to make adjustments with the help of practical knowledge than theoretical. In addition, the authors offer their own way to show the dynamics of improvement growth, i.e. e. improving students' academic performance when studying a lesson through Lesson Study.

Keywords: reflection, lesson, study, practic, cyclic processes, explicit knowledge, implicit knowledge.

Теруге 24.05.2023 ж. жіберілді. Басуға 30.06.2023 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

7,53 Мб RAM

Шартты баспа табағы 24,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исақова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4083

Сдано в набор 24.05.2023 г. Подписано в печать 30.06.2023 г.

Электронное издание

7,53Мб RAM

Усл.п.л. 24,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исақова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4083

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik-pedagogic.tou.edu.kz